

Bouwsteen ten behoeve van de VHR-opgave

Soorten van de Vogelrichtlijn¹ voor zover betrokken bij de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden

A034 Lepelaar² *Platalea leucorodia*, broedvogel (Versie oktober 2024)

Deze bouwsteen richt zich op de Lepelaar in de hoedanigheid van broedvogel. Het grootste deel van de landelijke populatie broedt in het Waddengebied en in de Zuidwestelijke Delta, waar ze voornamelijk op kwelders en in de duinen op de grond of in lage natte vegetatie broeden. Op het vaste land broeden ze in moerasgebieden (vaak op eilandjes), in struiken of bomen of op kunstmatige plekken (o.a. strekdammen, industrieterreinen). Lepelaars broeden in kolonies, vaak samen met Zilver- en Kleine Mantelmeeuwen, Aalscholvers of Kleine Zilverreigers. Het dieet bestaat zowel uit zoetwaterprooien (o.a. Stekelbaars, amfibieën en libellenlarven) als zoutwaterprooien (o.a. Garnaal en jonge Platvis). Bijna alle Nederlandse Lepelaars trekken naar Frankrijk, Spanje of Portugal, of verder richting Mauritanië en Senegal om te overwinteren. Een klein deel van de broedpopulatie, hoofdzakelijk juvenielen, blijft in Nederland. In Nederland broedt ca. 60% van de West-Europese flyway-populatie, die voorkomt van Noord-Denemarken tot Zuid-Spanje.

I. Samenvatting

Landelijk doel³

Vigerend landelijk doel (zie doelendocument, ministerie van LNV 2006) <i>Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie van ten minste 1.000 paren (20 kolonies van ten minste 40 paren).</i>	1.000 paren
Voorstel nieuw landelijk doel voor 2050 <i>Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie van ten minsten 920 paren, waarmee een gunstige Staat van Instandhouding wordt behouden.</i>	920 paren
Gunstige Referentiewaarde Populatie <i>Omvang populatie behorende bij de toestand waarin een populatie in ons land in een ecologisch 'gezonde' situatie verkeert (zie Vogel et al. 2021).</i>	920 paren
Huidige populatieomvang <i>Gemiddeld aantal broedparen in de periode 2015-2020.</i>	3.275 paren

Voorstel voor regionale opgave

Het huidig aantal broedparen per regio (provincies en rijkswateren) en de regionale opgaves voor 2050 zijn in tabel 1 weergegeven. Voor de provincies is dit exclusief het aandeel rijkswateren. In deze bouwsteen zijn de rijkswateren gedefinieerd als het voortouwgebied⁴ van Rijkswaterstaat (RWS). Omdat er voor de Lepelaar als broedvogel geen aanvullende landelijke opgave is, is er ook geen aanvullende regionale opgave. In beginsel kan dan worden gestuurd op behoud, waarvoor informatie over de actuele regionale aantallen houvast biedt. Meer dan de helft van de Nederlandse Lepelaars broedt binnen de rijkswateren, met name in Natura 2000-gebied Waddenzee en de Zuidwestelijke Delta.

¹ Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (PB 2010, L 20), zoals laatstelijk gewijzigd bij verordening (EU) nr. 2019/1010 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juni 2019 (PB 2019, L 170).

² Genoemd in bijlage I van de Vogelrichtlijn. Voor Natura 2000-gebieden relevant als broedvogel en niet-broedvogel.

³ Het vigerend landelijk doel is niet zonder meer te vergelijken met het voorgestelde nieuwe landelijke doel. Bij het voorgestelde nieuwe landelijke doel is gebruik gemaakt van sinds 2006 beschikbaar gekomen nieuwe gegevens en informatie, correcties en voortschrijdend inzicht m.b.t. de in Nederland aanwezige vogelpopulaties (zie ook van Kleunen et al. 2017). Daarnaast zijn er verschillen in de systematiek om landelijke doelen te bepalen (ministerie van LNV 2006, Vogel et al. 2021).

⁴ Natura 2000-gebied waar RWS of een provincie voortouwnemer is. De rol van voortouwnemer is vooral die van eerst verantwoordelijke bij het opstellen van het beheerplan.

Tabel 1. Voorstel voor opgave (aantal paren) per regio (rijkswateren en provincies exclusief aandeel rijkswateren) van de populatie van de Lepelaar als broedvogel voor 2050. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang, het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. De verdeling van het huidige aantal paren over de regio's is als vertrekpunt gehanteerd voor de regionale opgaves. n.b. = niet bepaald. ? = onvoldoende gegevens beschikbaar voor trendanalyse. Bij een onzekere trend is geen betrouwbare trendclassificatie mogelijk.

Regio	Huidige populatie (2015-2020)	Landelijk aandeel regio (2015-2020)	Trend (2009-2020)	Voorstel regionale opgave 2050
rijkswateren	1950	60%	n.b.	560
Noord-Holland	365	11%	matige toename	100
Noord-Brabant	195	6%	matige toename	55
Zuid-Holland	190	6%	matige toename	50
Overijssel	145	5%	matige toename	45
Flevoland	140	4%	onzeker	40
Zeeland	95	3%	matige toename	30
Utrecht	80	2%	matige toename	20
Friesland	80	2%	stabiel	20
Gelderland	30	<1%	?	behoud geschikte broedlocaties
Limburg	5	<1%	?	behoud geschikte broedlocaties
Landelijk	3.275	100%	matige toename	920

Prioritering

De Lepelaar bevindt zich als broedvogel in een gunstige Staat van Instandhouding en er zijn voor zover bekend geen belangrijke potentiële conflicten met landelijke doelen of gebiedsdoelen met habitattypen en/of andere soorten. Er is daarmee geen aanleiding om via prioritering in enige vorm bij te sturen.

II. Inhoudelijke onderbouwing van de bouwsteen

1. Staat van Instandhouding (SvI)

De huidige SvI van de Lepelaar als broedvogel wordt als ‘gunstig’ beoordeeld:

Verspreidingsgebied	gunstig
Populatie	gunstig
Leefgebied	gunstig
Toekomstperspectief	gunstig
Staat van Instandhouding	gunstig

Het verspreidingsgebied is sinds het begin van de monitoring in omvang toegenomen, waardoor het aspect verspreidingsgebied als ‘gunstig’ kan worden beoordeeld. De populatie laat op de lange termijn een sterke groei zien (figuur 1, tabel 2), terwijl het huidige populatieniveau (2015-2020) ook ruim boven de Gunstige Referentiewaarde (GRW) voor de populatie ligt, namelijk 920 paren (zie soortspecifieke onderbouwing hieronder en generieke uitleg box 1). Daardoor wordt ook het aspect ‘populatie’ als gunstig beoordeeld. Het leefgebied is in voldoende omvang en kwaliteit aanwezig en er is geen sprake van grote knelpunten, waarmee ook het toekomstperspectief beoordeeld wordt als ‘gunstig’. In het doelendocument (ministerie van LNV 2006) werd de SvI tevens als ‘gunstig’ ingeschat.

Nadere onderbouwing GRW⁵

De Lepelaar was bij de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980 (Directive Value, DV) een regelmatige broedvogel in Nederland en is daarmee geen ‘nieuwkomer’. Ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn bevond de populatie zich op een ongunstig niveau. De populatie bevond zich in die periode in een dal, waarschijnlijk als gevolg van waterverontreiniging met pesticiden (Bijlsma *et al.* 2001). De soort stond op de Rode Lijst en de populatieomvang bevond zich onder de kritische populatiegrens van 600 paren (zie bijlage 3 in Vogel *et al.* 2021). Daarom wordt gekeken naar een Ecologisch Gunstige Referentie (EGR). De EGR voor Lepelaar betreft de gemiddelde populatieomvang in 1980-2009, een periode die voor viseters van zoete wateren als gunstig wordt beschouwd. Omdat er voor deze groep viseters geen korte stabiele periode te definiëren valt die als gunstige referentie kan dienen, is gekozen voor het gemiddelde over een langere periode als EGR (Vogel *et al.* 2021). De GRW komt daarmee afgerond uit op 920 paren (gemiddelde periode 1980-2009), overeenkomstig de EGR.

Tabel 2. Informatie over de populatieomvang- en ontwikkelingen die betrokken is bij de beoordeling van de Staat van Instandhouding (SvI).

Aspecten kerngetallen SvI	Periode	Conclusie/output
Huidige populatieomvang	2015-2020	3.275 paren
Beoordeling korte termijntrend	2009-2020	matige toename (4,4% per jaar)
Beoordeling lange termijntrend	1990-2020	sterke toename (6,9% per jaar)
Gunstige Referentiewaarde Populatie	EGR	920 paren

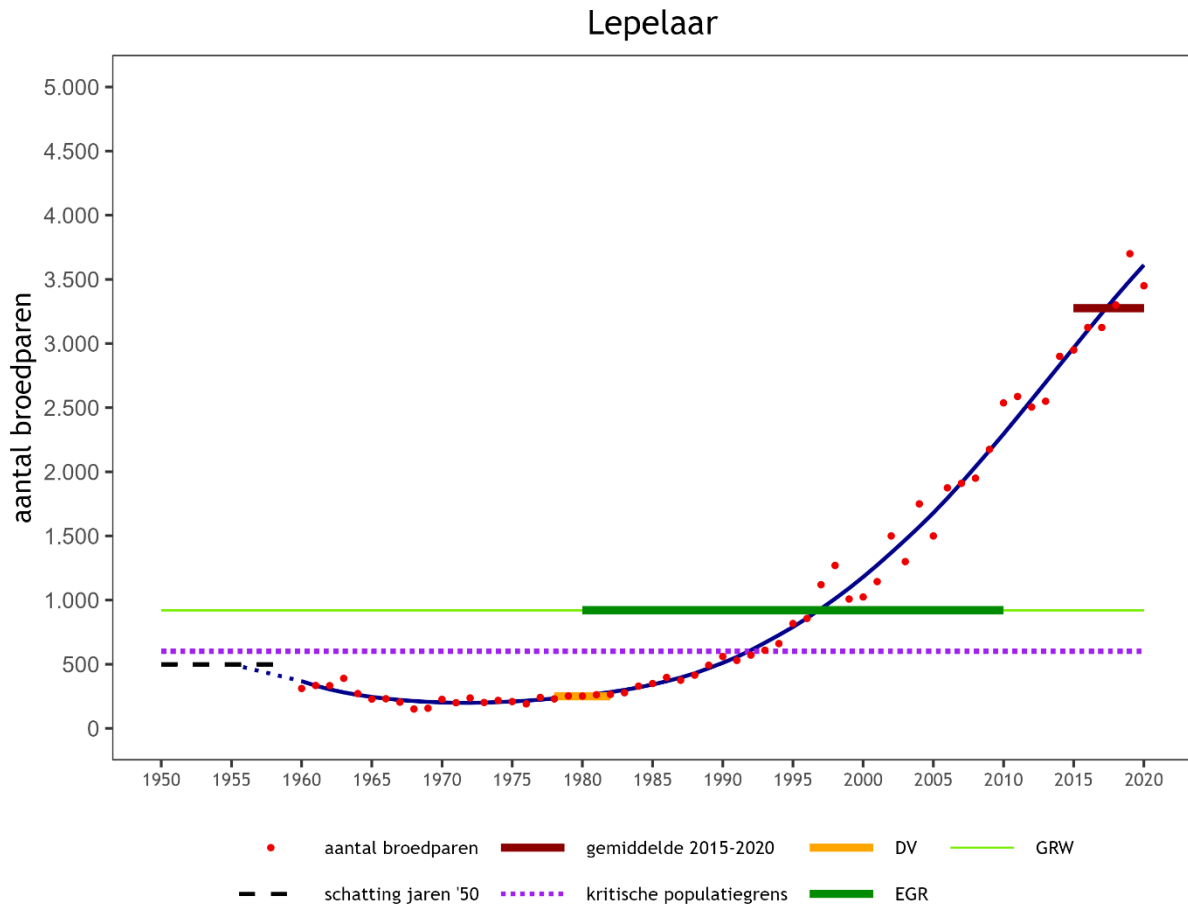
⁵ De te nemen stappen voor het bepalen van de GRW voor broedvogels worden in detail toegelicht in Vogel *et al.* (2021), waarbij het stroomschema in figuur 5.1 (bepaling GRW) en indien van toepassing figuur 5.2 (bepaling EGR) worden gevolgd. Zie ook de generieke uitleg in box 1 van deze bouwsteen.

Box 1. Wat is de GRW en hoe wordt die bepaald voor broedvogels?

Bij de methodiek voor het bepalen van de SvI (Vogel *et al.* 2021) is het voor de beoordeling van het aspect populatie nodig om de actuele populatieomvang te vergelijken met een Gunstige Referentiewaarde (GRW, ofwel *Favourable Reference Value* (FRV)). De GRW schetst de populatieomvang in een ecologische toestand van een populatie die gunstig is en is een objectieve, wetenschappelijk onderbouwde waarde. Bij de bepaling worden alleen ornithologisch-ecologische aspecten betrokken. De GRW voor de populatiegrootte is geen doel op zich maar wel een belangrijke pijler voor de bepaling van de vitaliteit van de populatie. Voor een gunstige SvI moeten echter ook andere aspecten (verspreidingsgebied, leefgebied en toekomstperspectief) op orde zijn. Bij het bepalen van de GRW voor de populatie worden voor broedvogels de hierna beschreven uitgangspunten gehanteerd.

- De Vogelrichtlijn bepaalt dat het niveau van de populatie ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (1980), de *Directive Value* (DV), behouden moet blijven. Daarom wordt eerst gezien of de populatieomvang zich toen op een gunstig niveau bevond. Om te voorkomen dat de DV sterk wordt beïnvloed door piek- of daljaren wordt een gemiddelde over 5 jaar aangehouden: de periode 1978-1982. Als de populatie zich in die periode op een gunstig niveau bevond, is de GRW gelijk aan de DV.
- De DV was aantoonbaar ongunstig als er rond 1980 sprake was van een langjarige consistente doorzettende afname, de soort als ‘*depleted*’ werd beschouwd (sterk afgenomen voor 1980 en nog niet hersteld), de soort op de Rode Lijst van 1984 stond en/of de populatie kleiner was dan de kritische populatiegrens (zie uitleg laatste bullet). In die gevallen wordt gekeken naar een *Ecologisch Gunstige Referentie* (EGR). De EGR weerspiegelt de populatieomvang in een periode binnen de tijdspanne 1950-heden waarin de ecologische omstandigheden voor de soort relatief gunstig waren (zie bullets hierna).
- Bij nogal wat soorten is sprake van een continue afname voorafgaand aan de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (periode 1950-1980) en rond 1980 nog geen sprake van herstel. In die gevallen wordt als EGR een schatting over 1950-1959 aangehouden. De GRW is dan bepaald op 90% van die geschatte populatieomvang, om rekening te houden met de onzekerheden in de gegevens in deze periode.
- In de andere gevallen waarbij de DV als ongunstig wordt beschouwd wordt voor het bepalen van de EGR gekeken naar de lange termijn van 30 jaar vóór 1980, en de periode daarna, dus de tijdspanne 1950-2020. Binnen deze periode wordt gezocht naar een periode van minimaal 10 jaar waarin de soort zich op een (relatief) stabiel en gunstig niveau bevond. Als er geen voldoende stabiele periode wordt gevonden, wordt gekeken of er een langdurige periode (30 jaar) zonder afname was. Indien ontwikkelingen in de EGR-periode passen in de natuurlijke populatieschommelingen (bijv. sterfte in strenge winters gevolgd door herstel) dan kan, ondanks deze fluctuaties, nog steeds gesproken worden van een stabiele periode. Wanneer de DV ongunstig was en de EGR te bepalen is, dan is de GRW gelijk aan de EGR.
- Wanneer de GRW wordt gebaseerd op een EGR die in een periode voor 1980 valt en onomkeerbare ontwikkelingen vóór de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn het leefgebied van een soort hebben verkleind, dan is de GRW naar beneden bijgesteld. Daarvan is sprake bij soorten van het boerenland; tussen 1950 en 1980 is 16% geschikt broedgebied verdwenen door bebouwing (inclusief infrastructuur).
- In sommige gevallen zijn zowel de EGR als de DV niet goed bruikbaar als GRW, bijvoorbeeld als de populatie zich in 1980 in een dalperiode bevond en er geen EGR te bepalen is, of omdat een soort zich recent gevestigd heeft. In het geval van recente (her)vestiging wordt het gemiddelde over de periode 2015-2020 genomen als GRW. Bij soorten met een ongunstig populatieniveau rond 1980 waarvoor de EGR niet te bepalen is, is teruggevallen op een kritische populatiegrens. Dit is een waarde waaronder de soort niet meer levensvatbaar in Nederland kan voortbestaan en dus de kans op verdwijnen zeer hoog is. Vanwege de onzekerheden rondom deze norm wordt deze zeer terughoudend toegepast.

Voor een nadere uitleg wordt verwezen naar Vogel *et al.* (2021).

Figuur 1. Overzicht van de waarden waarmee de 'Gunstige Referentiewaarde' (GRW) voor de populatie van de Lepelaar als broedvogel is bepaald. Weergegeven is het globale populatieverloop op basis van aantallen broedparen (rode punten). Voor periodes met jaarlijkse schattingen (enkele missende jaren uitgezonderd) is het populatieverloop weergegeven als een solide donkerblauwe lijn. In periodes waar geen jaarlijkse schattingen beschikbaar zijn, zijn de jaren met een bekende populatieomvang verbonden met een stippellijn. Periodiek vastgestelde populatiegroottes tijdens de jaren '50 worden weergegeven met een horizontaal gestreepte zwarte lijn die aangeeft welke periode de schatting beslaat (in de regel 1950-1959). Relevante waarden zijn aangeduid met gekleurde horizontale balkjes: Directive Value (DV, 1978-1982, oranje), Ecologisch Gunstige Referentie (EGR, donkergroen), populatieomvang in de periode 2015-2020 (donkerrood) en kritische populatiegrens (paarse stippellijn). De GRW zelf is weergegeven als lichtgroene horizontale lijn. Voor een verdere toelichting over de methodiek wordt verwezen naar box 1 en Vogel et al. (2021).

2. Landelijke opgave bij een gunstige Staat van Instandhouding (GSvI)

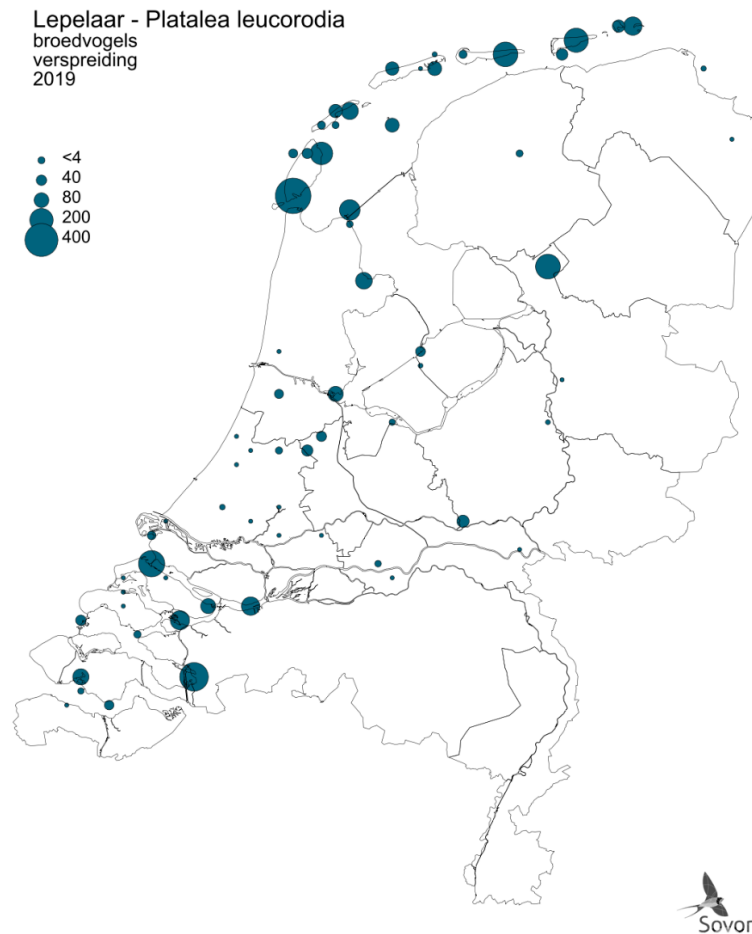
De populatieomvang overeenkomstig de GSvI bedraagt 920 broedparen. Afgezet tegen het huidige aantal (3.275 paren; 2015-2020) betekent dit dat de populatie zich in de huidige situatie op een gunstig niveau bevindt.

III. Haalbaarheid

1. Beoordeling landelijke opgave

Tot in de 19^e eeuw broeden duizenden paren in Nederland, maar door exploitatie was de populatie in de eerste helft van de 20^e eeuw afgenomen tot 200-300 paar. Eind jaren zestig was de populatie (met ca. 150 paar in 1968) op een dieptepunt beland als gevolg van verontreiniging met gifstoffen waaronder pesticiden. Vanaf eind jaren zeventig is de Lepelaar begonnen aan een aanzienlijk herstel (Bijlsma *et al.* 2001). De verbeterde waterkwaliteit en de goede soortbescherming hebben hieraan bijgedragen. Waar rond 1971 slechts 200 broedparen in drie grote kolonies (Naardermeer, Zwanenwater, De Geul) en twee kleine kolonies (Boschplaat op Terschelling, Oostvaardersplassen) nestelden, nam het aantal kolonies begin de jaren tachtig toe door nieuwe vestigingen op de westelijke Waddeneilanden. In 1990 steeg het

aantal Lepelaars naar 530 broedparen (10 kolonies), waarna door de extreme droogte in 1996 broedende Lepelaars in de Oostvaardersplassen uitweken naar andere plekken, met name de Waddeneilanden. Waarschijnlijk als gevolg van deze droogte waren er in 1997 21 kolonies, waarvan het merendeel in het Waddengebied en in de Zuidwestelijke Delta (de Goeij 2018). Momenteel zijn er zo'n 50 vestigingen verdeeld over alle provincies, behalve Groningen en Drenthe (figuur 2). Sinds 1996 broedt meer dan de helft van de populatie Lepelaars op de Waddeneilanden; in 2019 51% van het landelijke aantal. Sinds 2001 broeden Lepelaars ook jaarlijks langs de Nederrijn, waarbij de aantallen toenemen; 88 broedparen in 2019. De grootste kolonie ligt in de Blauwe Kamer bij Rhenen (52 paren in 2019). Verder zijn er nog vijf kleine kolonies te vinden langs de Rijntakken (Boele *et al.* 2021).

Figuur 2. Broedverspreiding van de Lepelaar in 2019. Weergegeven is het aantal broedparen per atlasblok (5x5 km) (Sovon 2021).

2. Knelpunten en maatregelen

Knelpunten

Op dit moment zijn er op landelijk niveau geen belangrijke knelpunten die het behoud van de GSvI van de Lepelaar als broedvogel in de weg staan. Vermesting vormt wel een aandachtspunt, omdat dit het doorzicht in water beperkt en daardoor het foerageren voor de Lepelaar vermoeilijkt (Provincie Noord-Holland 2023). Ook overbevissing door garnalenvissers (Oudman *et al.* 2018) vormt een aandachtspunt. Daarbij is de Lepelaar kwetsbaar voor aviare influenza, in 2022 werd bij enkele dode nestjongen en juveniele vogels HPAI H5N1 vastgesteld (Slaterus *et al.* 2022). De onderstaande analyse richt zich dan ook op behoud van de gunstige situatie.

Beheer en herstel-/verbetermaatregelen

- Voor de Lepelaar vormen open vochtige duinvalleien op de Waddeneilanden een belangrijk broedgebied, waarschijnlijk door het vrijwel ontbreken van grondpredatoren. Voorwaarden voor het realiseren van deze vochtige duinvalleien zijn: natuurlijke ontwikkelingen de ruimte geven, herstel grondwaterstand in gebieden waar verdroging speelt, successie tegengaan door actief beheer en effectgerichte herstelmaatregelen en het leefgebied (inclusief voldoende rust) in stand houden voor behoud van broedvogels van valleien met open water en valleien met hogere moerasplanten (riet, hoge zeggen, galigaan e.d.) (Provincie Noord-Holland 2016). Door kunstmatig peilbeheer met een ‘onnatuurlijk patroon’ verdwijnen nu de voor de Lepelaar zo belangrijke periodiek overstroomde laagten en rietzomen, wat ook de toegankelijkheid van broedterreinen vergroot voor grondpredatoren zoals de vos (Provincie Noord-Holland 2023).
- Lepelaars zijn in het voorjaar afhankelijk van de beschikbaarheid van trekkende driedoornige stekelbaarzen welke vanuit zee de boezemwateren en (polder)slootjes binnenzwemmen om te paaien. Het is belangrijk dat deze driedoornige stekelbaarzen niet belemmerd worden in hun migratie van zout naar zoet door afgesloten doorgangen. Deze overgangen zijn op veel plekken hersteld (Schutte & den Boer 1999) en is de beschikbaarheid van deze driedoornige stekelbaarzen toegenomen (Jager 1999). Toch is alertheid geboden, want uit onderzoek blijkt dat dit voedselaanbod in het voorjaar mogelijk een bepalende factor is voor het broedsucces en overleving van Lepelaars (Lok *et al.* 2009, zie ook kennisleemte).
- Vossen zijn de belangrijkste predatoren voor Lepelaars en hun kuikens. Wanneer predatie door vossen een toenemend probleem wordt voor de Lepelaar, kan gedacht worden aan maatregelen, zoals het plaatsen van vossenwerende rasters. Op de Waddeneilanden komen vossen niet voor, maar ze kunnen wel een bedreiging (blijven) vormen voor kolonies op het vaste land, zoals het Naardermeer en de Oostvaardersplassen. Door de toegenomen ontsluiting en verdroging zijn deze broedgebieden beter toegankelijk geworden voor vossen (Lok *et al.* 2009). Mogelijk kunnen natuurontwikkelingsinitiatieven in de rijkswateren zoals Marker Wadden voor nieuwe veilige broedlocaties zorgen.
- De Lepelaar heeft grote verstoringgevoeligheid, is schuw en vliegt snel op bij (water-)recreatie (Provincie Noord-Holland 2016). Het is belangrijk dat de rust in broedgebieden gewaarborgd wordt voor deze soort. De soort zoekt namelijk vooral de rust op van reservaten, en is daarbuiten schuw en vliegt snel op bij (water-)recreatie (Provincie Noord-Holland 2023).
- Lepelaars hebben behoefte aan rustige foerageergebieden met ondiep (10-30 cm) zoet en zout visrijk water, bij voorkeur in moerasgebieden of in geulen en plassen op droogvallende platen in intergetijdengebied. Ook zoeken ze hun voedsel in sloten in het boerenland (ministerie van I&W 2016, Provincie Noord-Holland 2016). Echter door te hoog opzetten van het waterpeil, door ontwatering van polders, door dichtslibben van poldersloten en door het te kaal houden van steile slootoevers kunnen voedselbiotopen ongeschikt worden. Ook het niet kunnen passeren van waterkeringen door vissen en een afname van de visstand ten gevolge van algenbloei zorgen voor een afname in het voedselaanbod. Geschikte voedselgebieden worden gekenmerkt door een vaste bodem, een matig dichte begroeiing en een hoge dichtheid aan prooidieren o.a. kleine vis (zoals driedoornige en tiendoornige stekelbaarzen), garnalen, watertorren, libellen, vlokreeften, zoetwatermosseltjes, wormen, amfibieën en hun larven (Provincie Noord-Holland 2016).
- Om vermessing tegen te gaan, en zo het doorzicht van het water in foerageergebieden van de Lepelaar goed te houden, is het belangrijk om de instroom van nutriënten te verminderen. Een mogelijke oplossing hiervoor is om het water te filteren, bijvoorbeeld door het ontwikkelen van helofytenfilters. Een andere optie is een open verbinding met de Grevelingen of de Oosterschelde, waardoor het nutriëntrijke water uit het Krammer-Volkerak door kan stromen naar andere gebieden (Provincie Zuid-Holland 2022).

Regionale verschillen

Op de Waddeneilanden speelt predatie door Vossen geen rol, omdat deze predatoren daar niet voorkomen. Terwijl op het vaste land lepelaarkolonies zijn verdwenen (Naardermeer in 1988) of het aantal broedparen in de kolonie zijn gereduceerd (Zwanenwater in 2003) vanwege vossenpredatie (de Goeij 2018). In Voornes Duin heeft de Lepelaar concurrentie om ruimte met broedende Aalscholvers aldaar. Aalscholvers broeden eerder in het seizoen waardoor er minder ruimte overblijft voor Lepelaars. Daarnaast kunnen nestplekken ongeschikt raken door de uitwerpselen van Aalscholvers die hoger in de bomen broeden (Provincie Zuid-Holland 2016).

Relevante ontwikkelingen op het vlak van beleid en beheer

In veel natuurontwikkelingsgebieden binnen het Natura 2000-netwerk en op gronden die behoren tot het Natuurnetwerk Nederland (NNN) wordt gestuurd op ontwikkeling van natte natuur. Dit gebeurt op grotere schaal onder andere via de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW). Projecten met perspectieven voor de Lepelaar die onder de PAGW vallen liggen in de Waddenzee (verzachten randen en herstel onderwaternatuur) en het IJsselmeergebied (Oostvaardersoevers).

Ontwikkelingen op biogeografische schaal

De Lepelaar staat met de status 'Least Concern' niet als bedreigd te boek in Europa (Birdlife International 2021). De soort laat een positieve populatietrend zien in zowel Nederland (Boele *et al.* 2021) als in West-Europa, waar de broedpopulatie meer dan verdubbeld is tussen 1991 en 2012. De broedpopulatie van de Lepelaar in West-Europa groeit met meer dan 5% per jaar sinds 1995 (Keller *et al.* 2020).

Kennisleemtes

Het voedselaanbod van Driedoornige Stekelbaarzen in het voorjaar is mogelijk een beperkende factor voor de populatiegroei van Lepelaars. Uit onderzoek blijkt dat de grootte van de kolonie van invloed is op het gemiddelde broedsucces; dus hoe groter de kolonie in omvang, hoe minder jongen er gemiddeld per broedpaar uitvliegen (Lok *et al.* 2009). De gemiddelde omvang van kolonies van de Lepelaar is door de jaren heen gereduceerd: van gemiddeld 2020 broedparen per kolonie in 1980, naar 60 broedparen per kolonie in 2003 (Overdijk & Horn 2005) en naar gemiddeld 44 nesten per bezette kolonie in 2020 (Sovon 2021). Ondanks dat voedselcompetitie voor de hand ligt als mechanisme die beperkend werkt op de populatiegroei, is onduidelijk in welke periode van het jaar voedsel het meest beperkend is (Lok *et al.* 2009).

Beoordeling haalbaarheid populatieomvang in 2050

Op dit moment bevindt de Lepelaar zich in een GSvI en het toekomstperspectief is 'gunstig'. Echter alertheid is geboden want de dichtheidsafhankelijke afnames in broedsucces en overleving kunnen hun weerslag hebben op de populatieomvang. Uit een populatiemodel blijkt dat op de Waddeneilanden de broedpopulatie zich zal stabiliseren rond 1.375 paren rond 2030, doordat de jaarlijkse overleving van volwassen Lepelaars afneemt naarmate de populatie groeit (Lok *et al.* 2009). Het Waddengebied herbergt minimaal de helft van de Nederlandse populatie, maar mogelijk verschuift die verhouding onder invloed van natuurontwikkelingsprojecten waaronder in het kader van PAGW.

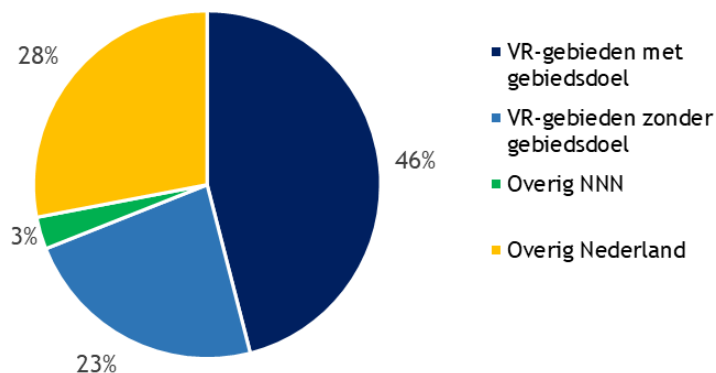
3. Advies landelijk doel

De populatieomvang bij een GSvI bedraagt 920 broedparen, terwijl de huidige populatieomvang (2015-2020) 3.275 paren betreft. De korte en lange termijntrend in aantal broedparen neemt toe en het toekomstperspectief is als 'gunstig' beoordeeld. Het ligt mogelijk eerder voor de hand om de huidige populatieomvang (2015-2020) als uitgangspunt voor het landelijk doel te nemen maar mogelijk is dit een piekperiode. Dergelijke aantallen zijn in ieder geval de laatste twee eeuwen niet aanwezig geweest. Het advies is om het landelijk doel ook op 920 broedparen te stellen, een waarde die in dit verband als ondergrens beschouwd moet worden. Het toekomstperspectief is echter zodanig gunstig, dat niet gericht op uitbreiding hoeft te worden gestuurd.

IV. Regionale opgave

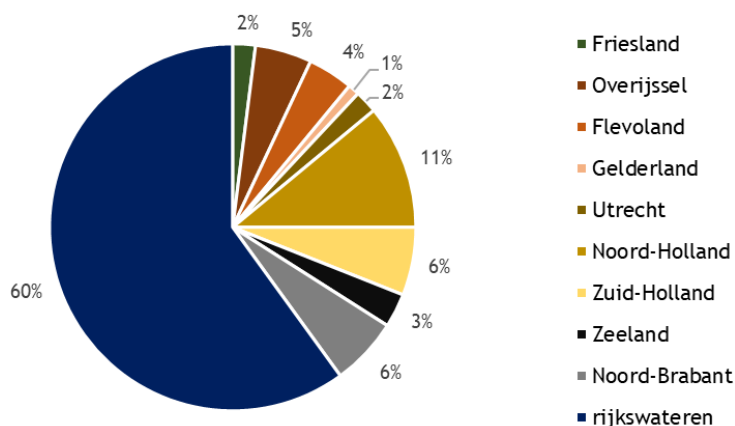
1. Actueel voorkomen

In de afgelopen zes jaar broedde bijna de helft van de Nederlandse Lepelaars in Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel voor deze soort (figuur 3). Bijna een kwart van de populatie broedde in vogelrichtlijngebieden zonder gebiedsdoel.

Figuur 3. Aanwezigheid in de afgelopen zes jaar (2015-2020) in onder de Vogelrichtlijn aangewezen Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel voor de Lepelaar als broedvogel, de overige vogelrichtlijngebieden, overige Natura 2000-gebieden (habitatrictlijngebieden), overig Natuurnetwerk Nederland (NNN) en overig Nederland (buiten N2000/NNN).

In figuur 4 wordt de verdeling gepresenteerd over de provincies en de rijkswateren. Het provincie-aandeel is exclusief rijkswateren, de aantallen in het rivierengebied worden wel aan de provincies toegekend. Voor deze indeling is gekozen omdat provincies en RWS (rijkswateren) de voortouwnemers voor de beheerplannen zijn. Meer dan de helft van de Nederlandse broedpopulatie van de Lepelaar broedt binnen de rijkswateren. Belangrijke gebieden buiten de rijkswateren liggen met name in de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland, Noord-Brabant en Overijssel.

Figuur 4. Aanwezigheid van de Lepelaar als broedvogel in de afgelopen zes jaar (2015-2020) per provincie (exclusief rijkswateren) en in de rijkswateren. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS.

Het belangrijkste broedgebied van de Nederlandse Lepelaar bevindt zich in de Waddenzee en de Waddeneilanden, deze populatie neemt daar sterk toe vanaf 1990 (tabel 3). Andere belangrijke gebieden voor broedende Lepelaars zijn Voornes Duin (sterke toename vanaf 1990), De Wieden (sterke toename), Duinen van Vlieland (toename) en Markiezaat (sterke toename). Het enige Natura 2000-gebied waar de aantallen sterk afnemen is Zwanenwater & Pettemerduinen. De Lepelaar komt hoofdzakelijk voor in natuurgebieden, ondanks dat in het binnenland de laatste jaren steeds meer (kleine) kolonies ontstaan buiten natuurgebieden (vaak op verlaten nesten Blauwe Reiger). Met name de Waddeneilanden en de Zuidwestelijke Delta zijn van groot belang voor deze soort. Behoud van de open vochtige duinvalleien als broedgebied, met weinig verstoring, zijn belangrijke factoren voor het behoud van de GRW.

Tabel 3. De belangrijkste broedgebieden van de Lepelaar in de periode 2015-2020 alsmede overige Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel (IHD) voor deze soort. Het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie is indicatief weergegeven. VR = (mede) onder de Vogelrichtlijn aangewezen als Natura 2000-gebied, VR* = VR-gebied met een instandhoudingsdoel voor de Lepelaar als broedvogel, HR = in het kader van de Habitatrichtlijn aangewezen als Natura 2000-gebied (indien >5%), NNN = Natuurnetwerk Nederland (indien >5%), overig = overig Nederland, rw = rijkswateren (voortouwnemer RWS), IHD = huidig instandhoudingsdoel, - = geen IHD.

Gebied	Status	Regio	Aantal (paren)	Aandeel in NL	IHD (paren)
Waddenzee	VR*/HR	rw	856	26%	430
Duinen en Lage Land Texel	VR*/HR	NH	499	15%	120
Voornes Duin	VR*/HR	ZH	217	7%	110
De Wieden	VR/HR	Ov	186	6%	-
Duinen Vlieland	VR*/HR	Fr	182	6%	170
Markiezaat	VR*	NB	180	5%	20
Krammer-Volkerak	VR*/HR	rw	104	3%	30
IJsselmeer	VR*/HR	rw	90	3%	25
Hollands Diep	VR*/HR	rw	86	3%	40
Haringvliet	VR/HR	rw	82	2%	-
Markermeer & IJmeer	VR/HR	rw	55	2%	-
Oostvaardersplassen	VR*	FL	52	2%	160
Rijntakken	VR/HR	rw	49	1%	-
Veerse Meer	VR*	Z	3	<1%	12
Zwanenwater & Pettemerduinen	VR*/HR	NH	1	<1%	55
Lepelaarplassen	VR*	FL	0	0%	20

2. Advies voor regionale opgave voor 2050

Het voorgestelde landelijke doel voor 2050 vormt het uitgangspunt voor de regionale opgaves. De opgave wordt verdeeld naar rato van het aandeel van de regio in de landelijke populatie, tenzij er redenen zijn om daar gemotiveerd van af te wijken. Dat kan door verschillen in regionale trends (makkelijker te realiseren in regio's waar de soort het beter doet), verschil in areaal potentieel leefgebied en/of de nabijheid van bronpopulaties voor herstel. Bij de Lepelaar is er geen reden om af te wijken van de verdeling op basis van het huidige regioaandeel in het landelijke totaal. Omdat er voor de Lepelaar geen aanvullende landelijke opgave is, is er ook geen aanvullende regionale opgave (tabel 4). In beginsel kan dan worden gestuurd op behoud, waarvoor informatie over de actuele regionale aantallen houvast biedt. In de meeste gevallen geldt dat de broedparen die buiten de rijkswateren broeden vaak een voedselrelatie hebben met gebieden daarbinnen, en daar ook kunnen gaan broeden (bijvoorbeeld op de Marker Wadden in plaats van in de Oostvaardersplassen). De regioaantallen buiten de rijkswateren dienen dus steeds in samenhang met gebieden daarbinnen te worden beschouwd. Meer dan de helft van de Nederlandse Lepelaars broedt binnen de rijkswateren, met name in Natura 2000-gebied Waddenzee en de Zuidwestelijke Delta, hier ligt dan ook de grootste opgave.

Tabel 4. Voorstel voor opgave (aantal paren) per regio (rijkswateren en provincies exclusief aandeel rijkswateren) van de populatie van de Lepelaar als broedvogel voor 2050. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang, het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. De verdeling van het huidige aantal paren over de regio's is als vertrekpunt gehanteerd voor de regionale opgaves. n.b. = niet bepaald. ? = onvoldoende gegevens beschikbaar voor trendanalyse. Bij een onzekere trend is geen betrouwbare trendclassificatie mogelijk.

Regio	Huidige populatie (2015-2020)	Landelijk aandeel regio (2015-2020)	Trend (2009-2020)	Voorstel regionale opgave 2050
rijkswateren	1950	60%	n.b.	560
Noord-Holland	365	11%	matige toename	100
Noord-Brabant	195	6%	matige toename	55
Zuid-Holland	190	6%	matige toename	50
Overijssel	145	5%	matige toename	45
Flevoland	140	4%	onzeker	40
Zeeland	95	3%	matige toename	30
Utrecht	80	2%	matige toename	20
Friesland	80	2%	stabiel	20
Gelderland	30	<1%	?	behoud geschikte broedlocaties
Limburg	5	<1%	?	behoud geschikte broedlocaties
Landelijk	3.275	100%	matige toename	920

V. Prioritering

De Lepelaar bevindt zich als broedvogel in een GSvI en er zijn voor zover bekend geen belangrijke potentiële conflicten met landelijke doelen of gebiedsdoelen met habitattypen en/of andere soorten. Er is daarmee geen aanleiding om via prioritering in enige vorm bij te sturen.

Literatuur

- BIJLSMA R. G., HUSTINGS F. & CAMPHUYSEN C. J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- BOELE A., VAN BRUGGEN J., HUSTINGS F., VAN KLEUNEN A., KOFFLIJBERG K., VERGEER J. W. & VAN DER MEIJ T. 2021. Broedvogels in Nederland in 2019. Sovon-rapport 2021/02. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- DEINET S., IERONYMIDOU C., MCRAE L., BURFIELD I.J., FOPPEN R.P., COLLEN B. & BÖHM M. 2013. Wildlife comeback in Europe: The recovery of selected mammal and bird species. Final report to Rewilding Europe by ZSL, BirdLife International and the European Bird Census Council. London, UK: ZSL
- DE GOEIJ P. 2018. Lepelaar *Platalea leucorodia* Pp. 174-175 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018, Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- JAGER Z. 1999. Visintrek Noord-Nederlandse kustzone. Rijksinstituut voor Kust en Zee, Den Haag.
- KELLER V., HERRANDO S., VOŘÍŠEK P., FRANCH M., KIPSON M., MILANESI P., MARTÍ D., ANTON M., KLVAŇOVÁ A., KALYAKIN M. V., BAUER H.-G. & FOPPEN R. P. B. 2020. European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.
- LOK T., OVERDIJK O., HORN H. & PIERSMA T. 2009. De lepelaarpopulatie van de Wadden: komt het einde in zicht? *Limosa* 82: 149-157.
- MINISTERIE VAN LNV. 2006. Natura 2000 doelendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.
- OVERDIJK O. & HORN H. 2005. Broedende Lepelaars in Nederland in 1999-2004. *Limosa* 78: 97-102.
- OUDMAN T., DE GOEIJ P., PIERSMA T., & LOK T. 2017. Colony-breeding Eurasian Spoonbills in The Netherlands: local limits to population growth with expansion into new areas. *Ardea* 105: 113-124.
- PROVINCIE NOORD-HOLLAND. 2016. Natura 2000-beheerplan Texel.
- PROVINCIE NOORD-HOLLAND. 2023. Natuurdoelanalyse Duinen en Lage Land Texel. Concept 30 maart 2023, opgesteld door Directie Beleid – Sector Groen

- PROVINCIE ZUID-HOLLAND. 2016. Beheerplan bijzondere natuurwaarden Voornes Duin.
- PROVINCIE ZUID-HOLLAND. 2022. Natuurdoelanalyse Krammer-Volkerak. Versie 2 september 2022.
- SCHUTTE H. & DEN BOER T. 1999. Lang leve de Lepelaar. Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- SLATERUS R., SCHEKKERMAN H., KLEYHEEG E., SIERDSEMA H. & FOPPEN R. 2022. Impact van hoogpathogene aviaire influenza op vogelpopulaties in Nederland. Sovon-rapport 2022/90. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VOGEL R., FOPPEN R., VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C.A.M. & VAN ROOMEN M. 2021. Methodiek voor de bepaling van de staat van instandhouding van vogels. Sovon-rapport 2021/26. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Geraadpleegde websites

- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2021. Lepelaar. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1440>. Geraadpleegd op 11/11/2021.